

Artykuł 1 ust. 2 pkt 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Fotografia twórcza i odtwórcza

WALDEMAR GONTARSKI

Nie każda fotografia jest przedmiotem prawa autorskiego. Tym przedmiotem jest jedynie utwór fotograficzny, czyli fotografia twórcza, a nie odtwórcza.

DEFINICJĘ LEGALNĄ UTWORU, czyli przedmiotu prawa autorskiego, znajdujemy w art. 1 ust. 1 ustawy z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (p.a.)¹ – każdy przejaw działalności twórczej (czyli kreatywnej) o indywidualnym (czyli samodzielnym) charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór). W tym mogą się mieścić fotografie – art. 1 ust. 2 pkt 3 p.a., jeśli te warunki kreatywności i samodzielności spełniają.

W utworze wyodrębniamy:

♦ treść² – np. w utworze naukowym oraz w fotografii dokumentacyjnej chodzi o stan faktyczny (o prawdę naukową, odkrycie naukowe, a w przypadku fotografii o odzwierciedlenie rzeczywistości), zaś w literaturze pięknej czy w fotografii artystycznej o tzw. obraz zindywidualizowany, który tym się różni od

treści dzieła naukowego, czy od zdjęcia dokumentacyjnego, że nie przedstawia rzeczywistości obiektywnej, lecz stanowi wykreowaną przez autora fikcję;

♦ oryginalność zewnętrzną – w utworze literackim o charakterze naukowym jest to np. *dobór, gradacja i następstwo argumentów uzasadniających tezę...*³; w przypadku fotografii, podobnie jak w utworze literackim, np. *dobitność wyrażenia...*⁴.

Kolekcja afiszów lub ogłoszeń, katalogi, rozkłady kolejowe, książki kucharskie, wzory, formularze – mogą być przedmiotem prawa autorskiego, jeżeli ich forma opracowania, układ lub wyjaśnienia mają charakter samodzielny i indywidualny; jest to ochrona tzw. zewnętrznej oryginalności – orzeczenie SN z 8 listopada 1932 r., I K 1092/325.

TAK POJMOWANĄ oryginalność zewnętrzną zawiera art. 3 wcześniej wymienionej ustawy p.a. z 1994 r.: *Zbiory, antologie, wybory, bazy danych są przedmiotem prawa autorskiego, nawet jeśli zawierają nie chronione materiały, o ile przyjęty w nich dobór, układ lub zestawienie ma twórczy charakter...*

Zasadę wspomnianej oryginalności zewnętrznej znajdujemy w następujących orzeczeniach:

Tak więc ustawa o prawie autorskim zapewnia wyłączność twórczą w szerokiej bardzo skali, poczynając np. w dziedzinie piśmienniczej od dzieła o najwyższym ar-

tyzmie, a kończąc na zwykłych wypisach szkolnych, a nawet kalendarzach, rozkładach jazdy pociągu, księgach o samoistnym układzie lub samodzielnym opracowaniu – orzeczenie SN z 23 czerwca 1936 r., I K 336/366.

Istnienie w utworze cech indywidualnych zależy od tego, czy autor z elementów choćby powszechnie znanych lub przez autora poprzednio widzianych potrafił stworzyć osobiste dzieło..., czy też jego utwór jest tylko odtworzeniem istniejącego już kształtu artystycznego – orzeczenie SN z 6 września 1937 r., I K 651/377.

Każda twórczość umysłowa bez względu na to, czy chodzi o twórczość opartą na ściśle samoistnym pomysle, czy też opartą na naśladownictwie już istniejących dzieł, doznaje ochrony prawnej, byleby w swoim ostatecznym wyniku, w swojej zewnętrznej formie wykazała znamiona wyróżniające ją od innych dzieł osobliwością pomysłu i umiejętnością ujęcia tematu – orzeczenie SN z 31 marca 1938 r., C II 2531/378.

Pod ochroną prawa znajduje się każde dzieło o cechach osobliwej twórczości bez względu na jego wartość, także wtedy, gdy dzieło stworzono dla celów praktycznych, byleby tylko dzieło przynajmniej pod względem formy, wykazywało pewne elementy twórcze, choćby minimalne – orzeczenie SN z 31 marca 1953 r., II C 834/529.

...Przedmiotem prawa autorskiego jest każde opracowanie, w którym przejawia się twórcza praca autora, a więc gdy dzie-

► *ki pomysłowości i indywidualnemu ujęciu dzieło uzyskało oryginalną postać. Wymienione... cechy posiadać może także in-formator o porcie, zawierający dane techniczno-handlowe..., jeśli autor jego opracował w sposób twórczy zebrane przez siebie materiały – orzeczenie SN z 27 marca 1965 r., I CR 39/6510. Natomiast nie ma charakteru twórczego działalność organizacyjno-techniczna polegająca na realizacji określonego programu... według przyjętych zasad... – orzeczenie SN z 10 lutego 1970 r., II CR 606/6911.*

Odnośnie do fotografii w kontekście prawa autorskiego – orzecznictwo uważa:

◆ *O zakwalifikowaniu fotografii jako dzieła sztuki decydują cechy, które należy stwierdzić na niej samej. Chodzi mianowicie o to, czy wykazują one inwencję i samodzielność artystyczną – orzeczenie SN z 12 marca 1958 r., II CR 347/5712.*

◆ *Utwór fotograficzny, który nosi cechy osobistej twórczości jego autora oraz czyni zadość przepisowi art. 2 § 1 ustawy o prawie autorskim, jest przedmiotem prawa autorskiego i podlega ochronie przewidzianej w tej ustawie. Nie podlega takiej ochronie fotografia, która spełnia funkcję wyłącznie rejestracyjną (np. jest wykonana według wyraźnie dla autora określonego sposobu, przy zastosowaniu ściśle określonych norm itp.), gdyż pozbawiona jest cech twórczości osobistej – wyrok SN z 5 października 1976 r., IV CR 127/7613.*

◆ *Mimo, że powód wykonywał fotografie miejsc wskazanych przez autorkę tekstu i stosowanie do jej wskazówek mających w zamierzeniu autorki zapewnić sporządzenie zdjęć-dokumentów, to nie były to instrukcje tak szczegółowe, by wyłączały inwencję powoda. W każdym bądź razie od powoda zależało, które fragmenty krajobrazu czy wnętrza znajdują się na pierwszym planie i będą dzięki temu eksponowane i jak będzie pokazana całość, której fotografowanie było zadaniem powoda – wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 30 czerwca 1992 r., I ACr 220/9214.*

◆ *...Do zakresu czynności powoda należy „wykonywanie profesjonalnych*

zdjęć dokumentacyjnych o charakterze wynikającym ze statutowych potrzeb Muzeum Narodowego w P.”, to jest dokumentacji fotograficznej gromadzonych, przechowywanych i konserwowanych muzealiów, zdjęć dla potrzeb programowej akcji wystawienniczej i oświatowo-edukacyjnej oraz zdjęć dokumentacyjnych siedzib oddziałów Muzeum i ich wnętrz z ekspozycją stałą lub czasową. W takim ujęciu w czynnościach powoda jako fotografa (renowatora) nie mieszczą się elementy twórcze, lecz odtwórcze. Jego obowiązkiem nie było bowiem wykonywanie zdjęć obrazów i innych przedmiotów sztuki w sposób oddający wrażenia artystyczne powoda czy też wyrażający jego wizję artystyczną, lecz wykonywanie zdjęć odtwarzających za pomocą fotografii rzeczywisty stan zbiorów muzealnych i obiektów budowlanych. Strona pozwana, określając pracę powoda wyjaśniła, że należące do niego wykonywanie zdjęć dokumentacyjnych polegało na wykonywaniu na przykład reprodukcji obrazów, to znaczy na takim wykonaniu zdjęcia określonego obrazu, by była na nim widoczna wyłącznie sztuka danego twórcy (malarza), a nie „sztuka fotografa”. Taki jest bowiem sens pracy o charakterze dokumentacyjnym – wyrok SN z 26 czerwca 1998 r., I PKN 196/9815.

Reasumując:

JEŚLI ZDJĘCIA przedstawiają rzeczywistość, a nie kreują fikcji artystycznej, odpada ochrona prawnoautorska ze względu na treść. Z punktu widzenia prawa autorskiego pozostaje więc odpowiedzieć na pytanie:

1. Czy rzeczywistość przedstawiona na fotografiach została wyrażona w sposób twórczy poprzez oryginalność zewnętrzną, tzn. czy fotografie są obrazem zindywidualizowanym, czyli czy zostały wykonane w oparciu o inwencję własną fotografa – a wtedy takie zdjęcia nie tylko odzwierciedlałyby rzeczywistość (zdjęcia dokumentacyjne nie stanowią przedmiotu prawa au-

torskiego), ale mogą być przejawem działalności twórczej o indywidualnym charakterze, gdyż jedynie od fotografującego mogło zależeć, które np. fragmenty wnętrza znajdą się na pierwszym planie i będą dzięki temu eksponowane i jak będzie pokazana fotografowana całość (np. światłocienie);

2. Czy może zdjęcia zostały wykonane według instrukcji zewnętrznej, tzn. wskazań osoby innej niż fotografujący, tzn. zdjęcia są jedynie przejawem działalności organizacyjno-technicznej polegającej na realizacji określonego programu według uprzednio przyjętych zasad, a więc według wyraźnie dla fotografującego określonego sposobu, przy zastosowaniu ściśle określonych norm.

Z prawnoautorskiego punktu widzenia czynnikiem rozstrzygającym nie jest natężenie elementów twórczych, bowiem wystarczy, że dzieło przynajmniej pod względem formy uzewnętrznienia (a nie tylko treści) wykazuje pewne elementy twórcze, choćby minimalne – to po pierwsze, a po drugie: w szczególności fotografii nie są przedmiotem prawa autorskiego, jeśli są wyłącznie odtworzeniem istniejącego już kształtu artystycznego. ■

¹ Tekst jednolity: DzU z 2000 r. nr 80, poz. 904 ze zm.

² Por. A. Kopff, *Co chronimy w dziele naukowym? (Polemika z E. Czeplińską i M. Staszkoem)*, Państwo i Prawo, z. 6 z 1978 r., s. 122-123.; A. Kopff (w.) S. Grzybowski, A. Kopff, J. Sereda, *Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1972 r., s. 23.

³ A. Kopff, *Co chronimy w dziele naukowym? (Polemika z E. Czeplińską i M. Staszkoem)*, Państwo i Prawo, z. 6 z 1978 r., s. 122-123, s. 122.

⁴ W. Szaciński, *Wkład twórczy jako przesłanka dzieła chronionego prawem autorskim*, Państwo i Prawo z 1993 r., s. 52.

⁵ Teza w: J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie. Przepisy. Orzecznictwo międzynarodowe. Umowy międzynarodowe*, Warszawa 1997 r., s. 672.

⁶ Teza w: tamże.

⁷ Teza w: tamże, s. 673.

⁸ Teza w: tamże.

⁹ Teza w: tamże.

¹⁰ Teza w: tamże, s. 675.

¹¹ OSPiKA 1972/2/30.

¹² OSPiKA 1959/5/125.

¹³ OSNCP 1977/4/69.

¹⁴ OSA 1993/4/24.

¹⁵ OSNAPIUS 1999/14/454.